

Список використаних джерел:

1. ANNUAL GROWTH SURVEY. ANNEX 1. EUROPEAN COMMISSION. Brussels, 12.1.2011
2. ANNUAL GROWTH SURVEY. ANNEX 2. EUROPEAN COMMISSION. Brussels, 12.1.2011
3. Regional policy to tackle the economic crisis. Assembly of European Regions Survey. 12.05.2009
4. Consultation on EU 2020: a new strategy to make the EU a smarter, greener social market. Assembly of European 5. Regions Survey. 14.01.2010
5. Стратегія "Європа 2020". 14.09.2010 // <http://napa-portal.academy.gov.ua:8101/euroinfo/Lists/Events/DispForm.aspx?ID=10>
6. Новая европейская стратегия "Европа 2020". 10.08.2010 // <http://eulaw.ru/content/novaya-evropeyskaya-strategiya-evropa-2020>

УДК 658.114.2

КАМІНСЬКА Т.В.,

Інститут світової економіки і міжнародних відносин
НАН України, здобувач

«ПРОВАЛИ» ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

***Анотація.** Розглянуто питання виникнення «провалів» у глобальному ринку, вплив ТНК на виникнення та функціонування таких процесів. Проаналізовано перерозподіл розвитку країн.*

***Annotation.** The question of origin of «failures» is considered in a global market, influence of TNK on an origin and functioning of such processes. Analysis of redistribution of development of countries.*

Постановка проблеми. «Провали» ринку привертала найбільшу увагу теоретиків в першій половині ХХ століття, коли західна ринкова система зазнавала глибокі зміни, переходячи від раннього конкурентного капіталізму до складнішої соціально-економічної системи з високим рівнем державного регулювання і соціального захисту.

Практика показала, що ринок і держава не завжди справляються з тими завданнями, рішення яких чекає від них суспільство. Ці невдачі в економічній теорії позначаються словом «failures», яке можна перевести як «провали». «Провалами ринку» називають дії ринкових механізмів, які спонукають суб'єктів ринку приймати неоптимальні або небажані для суспільства економічні рішення. Іншими словами «провали» ринку - це такі ситуації, коли ринкові механізми направляють зусилля виробників і продавців в русло, яке суб'єктивно вигідне для них, але неоптимальне або небажане з точки зору усього суспільства. Важливо підкреслити, що ці небажані рішення є не наслідком помилок суб'єктів ринку або дії яких-небудь сторонніх причин, а результатом дії саме самого ринку, як частини спільного ринку.

Аналіз останніх досліджень та невирішена раніше частина. Глобальному капіталізму в нинішніх його формах, коли він виступає як носій глобальної несправедливості і глобальної експлуатації, загрожує неминучий крах. Про це відкрито говорять найвидатніші апологети капіталістичної системи. Легенда капіталістичних фінансів Джордж Сорос у своїй новій книзі «Криза глобального капіталізму» (1999 р.), аналізуючи нинішню світову фінансову кризу, показує, що безоглядна віра в сліпі ринкові сили робить нас сліпими до порушень стабільності в ключових галузях і що внаслідок ланцюгової реакції ці порушення спричинили нинішню кризу, яка потенційно здатна дуже і дуже поглибитись. На жаль, Дж. Сорос уникає дискусії про глобальну несправедливість нинішньої системи капіталізму.

У сучасних економічних системах можна виділити наступні провали ринку: тенденції до встановлення монополії. З причини нестійкості ринкової системи кожен виробник послуг прагне в цілях отримання максимального прибутку, подавити конкурентів. Враховуючи ці чинники, цілком можливо переростання конкуренції в олігополію або навіть монополію. Це пов'язано також і з тим, що сучасний ринок не має важелів, протидіючих тенденції монополізації, нерівномірність поширення інформації в ринковому середовищі. Приймаючи економічні рішення, суб'єкти ринку повинні брати до уваги дані про попит споживачів. Проте інформація ця поширюється нерівномірно. Більше того інформація буває ексклюзивною - доступною тільки деяким суб'єктам ринку в силу, наприклад, їх соціального або службового положення. Звичайно, і раніше в конкурентній боротьбі вигравав той, хто мав в розпорядженні великі знання про ситуацію на ринку, але тоді чинник інформації мав менше значення, що дозволяло основоположникам неокласичної доктрини абстрагуватися від нього, нездатність виробника робити громадські блага. У зв'язку з тим, що нові прибутки суб'єктів ринку зазвичай є результатом капіталізації раніше отриманих прибутків, ринкова система має тенденцію до концентрації багатства на одному полюсі і бідності - на іншому, нездатність ринку усунути зовнішні ефекти (екстерналії). Питання про те, чи слід відносити екстерналії до «провалів» ринку, є об'єктом теоретичних дискусій. З теореми Коуза [1] виходить, що за відсутності втручання третьої сили і нульових витратах на ведення переговорів обидві сторони - джерело і одержувач екстерналії - можуть прийти до

взаємоприйняттого рішення про те, як розподілити між собою додаткові вигоди або витрати. Але на практиці такі домовленості можливі дуже рідко.

Ці неоптимальні або небажані для суспільства рішення, витікаючи з самої природи ринку, усуваються тільки за допомогою державного регулювання.

Виклад основного матеріалу. Основний «провал» до-глобального ринку - прагнення до встановлення монополії – в епоху глобалізації набуває всеосяжного характеру, погрожуючи формуванням глобальних монополій, регулювання яких з позицій влади національних держав не представляється можливим. Глобальна або гіперконкуренція по суті є остаточним оформленням якнайглибшого розриву між державами, заснованому передусім на технологічній перевазі одних і технологічній недосконалості інших. Сенса традиційної конкуренції втрачається у випадку, виникнення пірамідальної моделі конкурентної боротьби, при якому суперництво між державами (чи окремими корпораціями), що знаходяться на різних рівнях своєї переваги і конкурентних переваг, практично неможливе. Конкуруючи за ресурси, що знаходяться на верхніх щаблях піраміди країни і ТНК не можуть розцінюватися в якості суперників.

Ріст технологічного розриву посилює прірву між рівнями конкурентних переваг і державами, що знаходяться на них, або великими підприємствами, сприяючи прискоренню процесів перетворення гіперконкуренції в глобальну монополію. Аналогічно зі збільшенням технологічного розриву, нестримно знижується можливість національних держав регулювати рівень монополізації ринків. Причинами невіддатності влади в регулюванні глобальної монополізації є:

- поширення транснаціональних корпорацій, які по своїй економічній потужності перевершують велику частину незалежних національних держав, лишаючи останніх фінансових основ і можливостей регулювання ;

- концентрація виробництва високотехнологічної продукції і метатехнологій усередині ТНК;

- інтеграція окремих глобальних ринків окремих фінансових інструментів в загальносвітовий фінансовий ринок, що призводить до виникнення єдиної фінансово-інформаційної сфери глобальних монополій, що мають небажану ринкову владу.

Через описані причини процес виникнення глобальних монополій випереджає розвиток «звичайних» ТНК. Глибина і жорсткість цього монополізму також перевищує усе, що ми бачили і до чого звикли за останні десятиліття. Новий глобальний монополізм, переважно фінансово-інформаційний, розвивається зараз в двох основних напрямках:

- формування глобальних монополій на глобальних ринках фінансових і інформаційних інструментів;

- формування єдиної глобальної монополії в результаті інтеграції вказаних ринків.

Нерівномірність поширення інформації стала в глобальну епоху. не стільки «провалом» ринку, скільки головним інструментом нарощування конкурентних переваг в приватному секторі економіки. Джерела і канали поширення інформації в глобальну епоху належать транснаціональним корпораціям, складаючи їх основну силу в умовах гіперконкуренції. За допомогою їх відбувається цілеспрямована дія на масову свідомість як споживачів, так і представників влади національних держав. Безперечно, ні про який розподіл інформаційних ресурсів і тим більше каналів поширення інформаційних потоків, що порушує спочатку інтереси і пріоритети глобальних компаній в сучасних умовах не може бути і мови. Держава перетворюється на простого споживача, споживаючого мегабайти витікаючої від ТНК інформації, такого, що відчуває колосальну зовнішню дію, і зобов'язано формувати в таких умовах «національну економічну політику». Сучасні технології, що дозволяють тотальний інформаційний контроль, знаходяться у розпорядженні ТНК, здатні звести нанівець будь-які спроби національних урядів приймати рішення, що йдуть в розріз з корпоративною стратегією розвитку.

Як і класичний ринок, ринок епохи глобалізації нездатний робити громадські блага ні першого, ні другого рівня. З іншого боку, в умовах глобалізації з'являється маса можливостей займатися створенням так званих «громадських псевдо-благ», що мають у своїй основі найгуманніші і альтруїстичні цінності, але насправді служать черговому етапу для дії на масову свідомість населення, переслідуючи у ряді випадків відверто корисливі цілі транснаціональних компаній. Засоби фондів, спрямовані «на подолання» соціальних проблем (як внутрішніх, так і світового масштабу), допомогу окремим верствам населення або навіть «периферійним» країнам, розподіляються таким чином, що безпосередньо на вирішення проблеми залишається мізерна частина (від 10 до 25%). Решта залишається організаторам фонду, величезному штату працівників, що займаються дослідженням цієї проблематики, і йде на інформаційну підтримку.

Проблема нерівності отримуваних прибутків в період глобальної економіки стоїть особливо гостро, розриви між багатими і бідними учасниками глобального ринку збільшується з кожним роком, що відзначається практично усіма ученими, що вивчають феномен глобалізації. Головна причина розриву в отриманих прибутках - діаметрально протилежні тенденції - зниження вартості фізичної праці в споживчій вартості продукту, загальне здешевлення продукції серійного виробництва (за рахунок вимоги все більшої лібералізації економіки держав, зниження податкового тягаря, скорочення соціального пакету працівників), з іншої - постійний ріст у складі споживчої вартості послуг висококваліфікованих фахівців (наприклад, у сфері дизайну, маркетингу, технологій).

Очевидно, що розподіл вартості в умовах глобальної економіки продукту, що виробляється між державами, що надали технологію, маркетингові дослідження, дизайн і так далі і країнами, що надали власні природні і трудові ресурси, буде явно не на користь останніх. Технологічний розрив, що поглиблюється, між країнами обов'язково приведе до збільшення розриву в отримванні ними прибутків.

Серед перспектив глобалізації багато учених виділяють так звану глокалізацію [2], тобто зациклення розвинених і технологічних держав на самих собі, ріст торгівлі і обміну чинниками виробництва між державами, що стоять на одному щаблі піраміди конкурентних переваг. Ця тенденція неодмінно приведе до зворотного перенесення виробництв з країн, що розвиваються, в розвинені, і зростаюча потреба населення в послугах і товарах, що вимагають задіявання висококваліфікованих кадрів, тільки прискорить цей процес.

Глокалізація, створивши прірву між багатством і убогістю, біполосний світ, здатний повністю зруйнувати і увєргнути в хаос економіки десятків держав, що розвиваються, остаточно дестабілізувати соціальну ситуацію на планеті.

Таким чином, «провали» ринку до-глобального періоду зовсім не зникли, глобалізація не змогла їх здолати, а навпаки, посилила основні протиріччя цього інституту громадського життя, сприяє створенню «псевдо-ринкових» стосунків, що заперечують усі відомі класичні вчення про природу капіталізму. Сила капіталу, багаторазово збільшена завдяки хвилям глобальних тенденцій, гіпертрофувала його значущість і визначальне значення, а технологічний підхід, поширення принципово відмінних технологій привели до виникнення нових економічних зв'язків, розгляд яких з позицій класиків став неможливим. У цих умовах державі належить практично наново визначати своє місце.

Глобалізація стимулювала також і появу нових «провалів» ринку, невідомих жодній загальноприйнятій теорії державного регулювання. Ці «нові провали» пов'язані з діяльністю ТНК і такими негативними наслідками їх поширення і взаємодії з національними урядами як трансфертне ціноутворення, контроль за покупцями і монополізацію технологій.

Уся історія транснаціональних корпорацій є блискучим доказом того безперечного факту, що кращим видом бізнесу є управління не тими або іншими діючими на ринку компаніями, але управління самими ринками за допомогою національних урядів [3]. Значенно, що, коли останні починають впливати на міжнародні ринки, масштаби яких свідомо перевищують сферу їх компетенції і компетентності, вони втрачають можливість усвідомлювати наслідки своєї діяльності і починають використовуватися «в темну» транснаціональними корпораціями. В результаті цього стихійного і далеко не завжди бажаного виходу за межі власної компетентності держави втрачають можливість планувати свою діяльність і її наслідки.

Про те, що процес негативної дії ТНК на національні економіки вже набрав критично значущі для світового розвитку оберти, свідчить не лише формування зони НАФТА в Північній Америці і Єврозони в Західній Європі. Про це ж більш ніж переконливо свідчить і неухильний ріст протекціонізму з боку розвинених країн, що формально залишаються прибічниками лібералізації зовнішньоекономічної діяльності і що наполегливо змушують до цієї лібералізації весь інший світ.

Рушійною силою такої примусової лібералізації багато в чому виявляються знову-таки ТНК. Найбільш глибоким, фундаментальним механізмом є «явочним порядком», всупереч навіть свідомим зусиллям окремих суспільств, є трансфертні ціни, які при усій їх природності слід визнати одним з найбільш серйозних механізмів деструктивної дії ТНК на національні економіки

Ціни не лише разових, але і регулярних угод між філіями однієї і тієї ж корпорації, розташованими в різних країнах, із-за маневрування фінансовими потоками усередині ТНК заради максимально ефективного використання странових відмінностей можуть дуже істотно і практично довільно відрізнятись від ринкових цін, які були б встановлені на основі традиційних ринкових механізмів, - при аналогічних продажах між не пов'язаними одна з однією фірмами.

Таким чином, механізми трансфертного ціноутворення стають механізмами, з одного боку, підривання національних ринків, а з іншої - стихійної і насильницької лібералізації національних економік. Адже країни, що вводять жорсткіші механізми регулювання бізнесу, об'єктивно стають жертвою трансфертних цін : вони втрачають пов'язаних з діяльністю ТНК фінансові потоки, недоотримують податки, втрачають валютні резерви і стикаються з обмеженням розвитку національних підприємств, вимушених діяти в суворішому, ніж ТНК, діловому кліматі. Глибина примусової лібералізації за допомогою трансфертних цін значна, оскільки ТНК використовують як «еталони» офшорні зони (у цьому полягає одна з їх найважливіших функцій і причин їх розквіту саме під час бурхливого розвитку ТНК).

Багато з офшорів є крихітними територіями, держави яких не мають ніяких ні соціальних, ні яких-небудь інших зобов'язань. Наприклад, Науру, що було фінансовим центром світового значення, не має навіть столиці в загальноприйнятому значенні слова.

Нікчемність соціальних і інших зобов'язань дозволяє цим територіям встановлювати економічний режим, змагання з яким по рівню ліберальності (тобто низькому рівню податків і державного регулювання, включаючи розкриття інформації, і свободу руху капіталу) за визначенням непосильно для будь-якої не «віртуальної», а реально існуючої держави.

ТНК впливають негативно на національні економіки не лише за допомогою трансфертних цін. Серед їх інструментів важливе місце займає продаж товарів залежним покупцям. Ця проблема зазвичай ігнорується, оскільки згідно з пануючими в ліберальних кругах розвинених країн (багато в чому завдяки повній відповідності їх інтересам) забобонам міжнародні ринки а ргіогі вважаються повністю конкурентними, а покупці - вичерпно інформованими.

Ці представлення не відповідають дійсності, - принаймні, в епоху ТНК, які є одночасно і епохою формування попиту як спеціальній галузі громадського виробництва і домінуючої моделі ринкової поведінки виробників. Відповідні ж ліберальні теорії є пропагандою, що не має реальних підстав.

Класичний ринок «вільної конкуренції», якому відповідають постулати лібералізму і монетаризму, зникає відразу ж після виникнення найпершою, ще далеко не транснаціональної монополії, - фактично у момент створення першого великого в масштабах відповідного ринку виробництва, не кажучи вже про промисловість і тим більше про конвеєр [4].

Нарешті, ТНК додають максимум зусиль для уникнення передачі технологій, оскільки саме володіння технологіями (разом з ефектом масштабу, праці, що дозволяє переносити міжнародний розподіл, всередину корпорації) є основним чинником їх конкурентоспроможності. Саме цим (разом з жадливим монопольним завищенням цін на цілий ряд товарів, що «ліцензуються», в першу чергу на комп'ютерні програми, а також аудіо-, відео- і цифрові записи) багато в чому пояснюється хворобливо гіпертрофоване значення, ТНК, що надається, питанням захисту інтелектуальної власності.

Висновки. Одним з ключових механізмів захисту технологій є патентування. Країна, надаючи ТНК патентний захист, автоматично позбавляє свої власні компанії можливості імпортувати дешевші продукти і технології і тим більше – використовувати запатентовану технологію у виробництві. Слід враховувати, що продаж запатентованої технології, як правило, супроводжується цілим рядом серйозних обмежень і підкріплюється фактично примусовим продажем напівфабрикатів з використанням трансфертного ціноутворення.

Список використаних джерел:

1. Архипова А.И. Экономика / А.Архипова. – М.: Проспект, 1999 – С.388-389.
2. Делягин М.Г. Мировой кризис: общая теория глобализации/ М.Делягин.– М.: ИНФРА–М, 2003. – С.380.
3. Адно Ю., Александрова И. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Ю.Адно, И.Александрова. – М.: Юристъ, 2003.
4. Бжезинский З. Великая шахматная доска / З.Бжезинский – М.: Международные отношения, 1999.

УДК 656.7:629.73

КЛИМЕНКО Г.А.,
Інститут міжнародних відносин НАУ,
кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу,
к.е.н., ст. викладач

ІННОВАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВАНТАЖНИХ ЛІТАКІВ В АВІАТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

***Анотація.** В статті досліджується стан української транспортної авіаційної техніки, проводиться узагальнення досвіду експлуатації модернізованих транспортних і пасажирських літаків, які експлуатуються в російських авіакомпаніях та виявлення шляхів продовження прибуткової експлуатації старіючого парку вітчизняних транспортних літаків.*

***Annotation.** The state of the Ukrainian transport aerotechics, generalization of experience of exploitation of the modernized sky and passenger trucks which are exploited in the Russian airlines, and exposure of ways of extension of profitable exploitation of senescent park of domestic sky trucks, is probed in the article.*

Постановка проблеми. Авіаційна галузь України понад п'ятнадцять років функціонує в умовах перехідної економіки, проте істотних зрушень у створенні ринкових механізмів, які забезпечують техніко-економічне зростання в цій галузі, не відбулося. Незважаючи на наявний потужний потенціал науково-технологічної сфери, значну кількість завершених наукових досліджень та зразків унікальної продукції, розвиток інноваційної діяльності в галузі авіації відбувається вкрай повільно, що призвело до старіння майже усього вітчизняного парку повітряних суден.

Інноваційний розвиток є тією рушійною силою, яка спроможна забезпечити економічну незалежність України. Основну увагу в інноваційному процесі необхідно приділяти розробці стратегії інновації, а також заходів, спрямованих на її реалізацію [1]. Формування інноваційного механізму, особливо в умовах відсутності достатніх фінансових резервів, - це надзвичайно складне завдання, яке повинно вирішуватись сумісними зусиллями державних чиновників, вчених та представників бізнесу [2, 3]. В умовах дефіциту власних коштів, а також при обмеженій державній підтримці, авіапідприємства змушені значну частину ресурсів використовувати на поточні потреби діючого, в значній мірі застарілого, авіапарку і в окремих випадках – на освоєння нових технологій та наукомісткої конкурентоспроможної техніки. Така ситуація зумовлює необхідність пошуку ефективних шляхів нарощення міжнародної конкурентоспроможності національних авіаперевізників.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам формування інноваційної моделі розвитку економіки нашої країни присвячено праці багатьох науковців: В.Геєця, А.Гальчинського, О.Степанова, С.Мочерного, Л.Федулової, Г.Андрощука, Л.Антонюк та ін. Проте, не всі аспекти окресленої наукової